

ŞİİR ve DİL (Arap Edebiyatı) BAŞLIKLİ ESERE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Nevin KARABELA*

ÖZET

Makalemizin giriş kısmında *Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı)* başlıklı eserin kısaca tanıtımı yapılmıştır. Arap edebiyatında şiir ve dil ilişkisinin incelendiği eser dört bölümden oluşmaktadır. Bölümlerle ilgili genel bir özet sunulduktan sonra esere ilişkin değerlendirmeler zikredilmiştir. Bu bağlamda *Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı)* başlıklı eser metot, içerik ve kaynaklar bakımından bilimsel yöntemler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler eserle ilgili örneklemeler üzerinden yapılmakta ve örneklerden yola çıkılarak sistematik hatalara işaret edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Şiir, Eleştiri, Arapça öğretimi

THE CRITIQUE OF THE BOOK POETRY AND LANGUAGE (Arabic Literature)

ABSTRACT

In my article, I evaluate and critique the book "Poetry and Language Arabic Literature" in terms of its method, content and sources. His book deals with the relationship between poetry and language in Arabic literature. After summarizing his book, I offer my analysis and critique of his work by bringing up the examples from the book in order to point out the problematic issues arising from his analysis.

Keywords: Arabic Language, Poetry, Criticism, teaching of Arabic

* Doç. Dr., SDÜ İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı.

Giriş

Bu yazıda akademik nitelikteki bir kitap çalışmasında ihmali düşünülemez olan biçim ve içerik unsurları, *Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı)* başlıklı çalışma üzerinde eleştirel bir bakış açısıyla örneklenecektir. Söz konusu çalışma konu, plan ve literatürün kullanımı bakımından değerlendirilecek, bölümlerin konu ile ilişkisi üzerinde durulacak, atıflarla ilgili problemler, çeviri hataları, terminolojik eksiklikler ve anlatımdaki bozukluklar yazının sınırları elverdiği ölçüde ortaya konulacaktır. Bu çerçevede, öncelikle eserin tanıtımı yapılacak, sonra eserde tespit edilen sistematik problemlere ilişkin değerlendirmeler örnekleriyle birlikte başlıklar halinde sunulacaktır.

Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı) başlıklı eser girişten sonra dört bölüm, sonuç ve bibliyografyadan oluşmaktadır. On sayfadan oluşan giriş kısmında bir edebî tür olarak şiir ve özelliklerinden söz edilmiştir. Şiirin duygu, sezgi ve ilhamdan beslenen bir tür olduğu, bu yüzden de şiirde açık veya net ifadelerin yerine sembolik dil ve buna götüren söz sanatlarının kullanıldığı belirtilmektedir. Ayrıca şiirle ilişkisi bakımından nesir, nazım, musiki konuları ele alınmakta, şiir dilinin geniş ifade imkânları ve nesre göre şiirde kullanılan ifade, kelime ve üslubun farklılığı konu edilmektedir.

Kitabın “Şiir ve Şiir Dili” başlığını taşıyan birinci bölümde şiirle ilgili temel kavramlar ve bunların tanımı, şiir dilinin özellikleri, şiir nesir karşılaştırması, şiir dilinin nesirden farkı, şiir-musiki ilişkisi, şiir dilinde kullanılan kelimeler ve şiirde kullanım zenginliği konularına değinilerek şiirin nesre göre farklı bir anlatım biçimi olduğu ve zengin bir anlam yelpazesine sahip bulunduğu vurgulanmaktadır. Şiir dilinin kendine has bir özellik taşıması hasebiyle başka bir dile çevirisinde birtakım eşdeğerlik sorunlarının ortaya çıkma ihtimali vurgulanmaktadır.

İkinci bölümün başlığı “Arap Şiiri ve Arap Şiir Dili”dir. Bu bölümde Arap şiirinin tarihi süreci, Arap şiirinde tema, biçim, ahenk ve anlam konularına yer verilmekte, ardından belagat ve dil ilişkisi bağlamında şiirde edebî sanatların kullanımından ve Arap şiir dilinin özelliklerinden söz edilmektedir. Arap şiirinde birtakım söz sanatlarının kullanıldığına ve bu kullanımların şiire ayrıcalık, zenginlik kazandırdığı estetik değerlere işaret edilmektedir.

“Arap Şiiri ve Arap Dilbilgisi” başlığıyla açılan üçüncü bölümde Arap şiiri ve dilbilgisi ilişkisi ve bu hususlarla alakalı konulara temas edilmektedir. Bu bağlamda dilcilerin şiir kültürü ve onların Arap şiirini tenkidi konularından sonra kendileriyle ilgili söylenen şiirler aktarılmıştır. Daha sonra Arap grameriyle ilgili çalışmaların başlaması ve nahvin bir bilim olarak ortaya konmasında şiirin katkısı ele alınmıştır. Ardından Arap şiirinde “zaruret” terimi

olarak bilinen kural dışı kullanımlardan söz edilmiştir. Arap dilcilerinin şiir zarureti adı altında inceledikleri *ziyade*, *hazf*, *takdim*, *tehir*, *bedel* gibi konularla ilgili bilgiler örnekleriyle birlikte nakledilmiştir. Son olarak Arap gramerinin şiirle temellendirilmesi olgusuna (şiirle istihsad) değinilmiştir.

Dördüncü bölüm “Arap Şiiri ve Arapça Öğretimi” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde elfiyye tarzında yazılan ve gramerle ilgili konuları şiirsel bir anlatımla özetleyen didaktik manzumelerin tarihçesi anlatıldıktan sonra kaynaklarda geçen Arap harfleriyle ilgili, Arapça kelimelerle alakalı ve nahivle ilgili şiirler ile bilmece türü şiirler nakledilmiştir.

Yukarıda kısaca tanıtımı yapılan *Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı)* başlıklı eserle ilgili değerlendirmeler altı başlık halinde sunulmuştur. Bu başlıklar kaynaklardan yararlanma şekli ve hatalı bilgi aktarımı, anlatımda hata ve bozukluklar, çeviri ve terim hataları, eser ve yazar isimleriyle ilgili yanlış isnatların değerlendirilmesi, eserin Arapça öğretimiyle ilişkisi ve son olarak eserin planına dair mülahazalar şeklinde sıralanmıştır.

I-Kaynaklardan Yararlanma Şekli ve Hatalı Bilgi Aktarımı

Akademik bir çalışmada kullanılacak kaynaklar ve kaynaklardan bilgi aktarma usulü önemli bir husustur. Elde edilen her bilginin istenilen her yerde kullanılması bilimsel açıdan uygun olmadığı gibi, birtakım görüşlere destek olması amacıyla yazarın kastedmediği düşünceleri çıkarmak da uygun değildir. *Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı)* başlıklı eserde bu hususların göz ardı edildiği dikkat çekmektedir. Zira kaynak seçimi ve kaynaklardan bilgi aktarma hususunda bir seçicilik görülmemektedir.

Eserde bazen konuyla ilgisi olmayan Türkçe bir esere atıf yapılmakta veya Arap dilinde konuyla ilgili bir çok temel kaynak bulunmasına rağmen Türkçe veya diğer dillerde yazılan kitaplara atıf yapılmaktadır. Zaman zaman açılan başlıkla ilgisi olmayan bilgiler verilmekte veya yazarın kastedmediği ifadeler birtakım görüşlere dayanak olarak kullanılmaktadır.

Başlığı *Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı)* olan bir eserde Arapça şiirlerle ilgili kaynak seçimi son derece önemlidir. Şiirler öncelikle şairlerin divanlarından, şayet şâirin yayınlanmış divanı yoksa şiirleri toplayan klasik eserlerden (*el-Eğâni*, *el-Asma'ıyyât*, *Cemheratu Eş'âri'l-'Arab* vb.) gösterilmesi gerekmektedir. Halbuki bazen Türkçe bir eser Câhiliye dönemindeki bir Arap şairin şiiri için kaynak olarak gösterilmiştir.

Eserde yazar zaman zaman klasik eserleri tahkik edenlerin önsözlerine atıflar yapmaktadır. Bazen modern bir eserden alıntı yapmakta,

bu eserde bilginin alındığı asıl klasik kaynağın adı belirtilmesine rağmen oraya başvurmaya gerek duymadan doğrudan modern kaynağın kendi bilgisi gibi aktarmaktadır.

a-Birincil ve İkincil Kaynaklardan Alıntılama Sorunları

Bu başlık altında temel kaynakların kullanımı ile ilgili problemlere işaret edilmektedir.

1-Eserin ikinci bölümünde yer alan “Belağat ve Dil” başlıklı kısımda Doğan Aksan’ın *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili* adlı eserine fazlaca atıf yapılmıştır.¹ Halbuki Arap belağatıyla ilgili çok sayıda Arapça eser bulunmaktadır. Bu başlık altındaki 12 dipnottan beşi Doğan Aksan’ın *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, üçü Hüseyin Küçükcalay’ın *Kur’an Dili Arapça*, diğer üçü de günümüz yazarlarından Adonis’in iki eserinedir. Belağat ve Dil başlığı ile ele alınan konularda belagatla ilgili hiçbir klasik kaynağa başvurulmamıştır. Benzetmeye ayrılan bir paragrafta Doğan Aksan’ın verdiği bilgilere atıf yapılmıştır.² Belağat çok geniş bir bilim olmasına rağmen sadece tekrar konusuna değinilmiş ve tekrarlar ilgili örnekler verilmiştir. Halbuki belağat deyince akla ilk gelen şey tekrarlar değildir. Belağat, ansiklopedik düzeyde değinip geçilecek bir konu değildir. Hatta bu kısımda verilen bilgiler ansiklopedilerde yapıldığı gibi konuyu özetleyici mahiyette bile değildir.

2-“Belağat ve Dil” başlığı altında yer alan bir paragraf Türkçe’de yineleme konusuna ayrılmıştır. Bu paragrafta verilen bilgilerde Doğan Aksan’a direkt atıf yapılmıştır. Halbuki Aksan yineleme ile ilgili bilgilerin başında Ünsal Özünlü’nün bu husustaki bilgilerine başvurduğunu metin içinde Özünlü’nün ismini de vererek belirtmektedir.³ O halde ya Özünlü’nün eserine ulaşılmalı ya da Aksan’ın bu bilgileri Özünlü’den aktardığı belirtilmelidir.

3-Arapça’da “müşterek” terimiyle ifade edilen çok anlamlılıktan bahsedilmekte, bununla ilgili çok sayıda Arapça birinci el kaynaklar varken⁴ Doğan Aksan’ın Almanca bir eserden aldığı bir bilgiye atıf yapılmaktadır.⁵ Bu

¹ Bkz. Gürkan, a.g.e., 109-113.

² Bkz. Gürkan, a.g.e., 110.

³ Bkz. Doğan Aksan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, 220.

⁴ Bu husustaki eserlerin isimlerinin listesi için bkz. Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, *Mu’cemu’l-Me’âcim*, Beyrut, 1993, 290-292, Mes’ûd Bûbû, *Fi Fikhi’l-Luğati’l-‘Arabiyye*, Dimeşk, 1995, 276-278. Ayrıca Mehmet Ali Şimşek tarafından çok anlamlılıkla ilgili bir doktora tezi yapılmıştır. Bkz. Mehmet Ali Şimşek, *Çok Anlamlılık ve Karine İlişkisi*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya, 2000.

⁵ Bkz. Gürkan, a.g.e., 106.

da yazarın birincil kaynaklardan yararlanmak yerine ikincil kaynaklarla yetinerek kaynak seçimi konusunda özensiz bir tavır sergilediğini göstermektedir.

4-Birçok tefsir kaynağında bulunabilecek ⁶والليل إذا يسر(ي) âyetinde yer alan son kelimededen “yâ” harfinin düşmesiyle ilgili bir bilgi için Hüseyin Küçükkalay’ın *Kur’an Dili Arapça* adlı eserine başvurulmuştur.⁷ Beş isim nahiv ilmiyle ilgili bir konu olduğu halde yazar, **beş isim** konusundaki bilgi için yine Hüseyin Küçükkalay’ın *Kur’an Dili Arapça* adlı kitabına atf yapmıştır.⁸ Halbuki, beş isim birçok gramer kitabında tartışılan ve kolaylıkla bulunabilecek bir konudur.⁹

5-Câhiliye dönemi ünlü muallaka şairi Zuheyr b. Ebî Sulmâ’ya ait bir beyit¹⁰ ve bir diğer Câhiliye şairi Muhelhil’in beyitleri için yine Küçükkalay’ın eseri kaynak gösterilmiştir.¹¹ Halbuki Zuheyr’in ve Muhelhil’in divanları basılmıştır.¹² Câhiliye şairlerinden Umeyye b. Ebi’s-Salt’ın şiiri kendi divanında bulunduğu halde¹³ gramer kitabı olan *Muğni’l-Lebîb*’den verilmiştir.¹⁴

6-Eserde “el-‘Ukaylî konuyu بين في kelimelerini kullanarak açıklamıştır” cümlesine yer verilmektedir. Bu paragrafın sonunda söz konusu açıklamanın “Merzûkî’nin naklinden farklı olduğu”¹⁵ zikredilmektedir. “Merzûkî’nin nakli nedir?” sorusunu akla getiren paragrafın sonunda hiçbir kaynağa atf yapılmamıştır. Yine İbn Mâlik’in tercih ettiği diğer ekollerin görüşleri yerine kendine mahsus, yalnız kaldığı görüşlerden bazıları şunlardır denerek iki görüşüne yer verilmiştir.¹⁶ Ancak bu görüşler için de hiçbir kaynağa atf yapılmamıştır.

⁶ Fecr Sûresi 89/4.

⁷ Bkz. Gürkan, a.g.e., 101-102.

⁸ Gürkan, a.g.e., 167.

⁹ Bkz. el-Enbârî, Ebu’l-Berakât, *el-İnsâf fi Mesâ’ili’l-Hilâf beyne’n-Nahviyyîn el-Basriyyîn ve’l-Kûfiyyîn*, 1993, 17-33; İbn ‘Akîl, ‘Abdullâh, b. ‘Abdirrahmân, *Şerhu İbni ‘Akîl ‘alâ Elfiyyeti İbni Mâlik*, Tahkîk: Muhammed Muhyiddîn ‘Abdulhamîd, Beyrut, 1995, I, 52-56.

¹⁰ Bkz. Gürkan, a.g.e., 102.

¹¹ Gürkan, a.g.e., 111-112.

¹² Divanlar hakkında bkz. Divanu Züheyr b. Ebî Sülma, Beyrut, tarihsiz; Divanü’l-Mühelhil, tah. Antuan Muhsin Kaval, Beyrut, 1995.

¹³ Şiir için bkz. *Divânu Umeyye b. Ebi’s-Salt*, Tah. Secî’ Cemîl el-Cubeylî, Beyrut, 1998, 75.

¹⁴ Gürkan, a.g.e., 121.

¹⁵ Gürkan, a.g.e., 213.

¹⁶ Gürkan, a.g.e., 245-246.

7-*el-Halkatu'l-Mefkûde* adlı çağdaş bir eserde, yazar (klasik bir kaynak olan) *el-İkdu'l-Ferîd*'den aktardığı bilgiyi dipnotta belirtmesine rağmen *Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı)* adlı eserde esas kaynağa bakılmamış, ayrıca bilgi direkt *el-Halkatu'l-Mefkûde* adlı esere nisbet edilmiştir.¹⁷ Bir başka yerde de İshâk b. Halef et-Tanbûrî'nin şiiri doğrudan Şevki Dayf'ın edebiyat tarihi kitabından gösterilmiştir.¹⁸ Halbuki Şevkî Dayf bahsi geçen şiiri İbn Kuteybe'nin *Uyûnu'l-Ahbâr* adlı eserinden aldığını dipnotta açıkça belirtmektedir.

8-Kutrub'un *Muselles* adlı eserinin çeşitli kütüphanelerde el yazma nüshalarının bulunduğu ve Latinceye çevrildiği bilgileri Corci Zeydan (1861-1914)'ın edebiyat tarihine dayandırılarak zikredilmiştir.¹⁹ Dolayısıyla Gürkan'ın Kutrub'un eserinin (1978'de) basıldığından haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. Basılan bir eserin el yazmalarından söz etmek ise gereksizdir. Corcî Zeydân (1861-1914)'ın *Tarihu Âdâbi'l-Luğati'l-'Arabiyye* adlı eserinin ilk baskısı 1911'de yapılmış olup, yazarı hayatta değildir. Dolayısıyla Zeydan'ın edebiyat tarihinde zikredilen eserlerin yayınlanmasıyla ilgili verdiği bilgiler güncel değildir. Şu halde yazar, ikinci, üçüncü el kaynaklara fazlasıyla bağımlı kalmaktadır.

b-Hatalı Bilgi Aktarımları

Bu başlık altında tarihi, kültürel verilerden yoksun olan veya tahmine dayanarak aktarılan bilgilere ilişkin hatalara yer verilmektedir:

1-Eserde Sîbeveyh'in (180/796) şairi belli olmayan bir beyiti delil olarak kullandığı bilgisi onun kendi eserinden tespit edilmesi gerekirken ez-Zemahşerî'nin (538/1144) *el-Mufassal*'ından nakledilmektedir.²⁰ Halbuki ez-Zemahşerî, Sîbeveyh'in şairini belirtmediğinden bahsetmemekte, hatta söz konusu beyiti Sîbeveyh'in kullandığını bile zikretmemektedir.²¹ Sîbeveyh'le ilgili şairi belli olmayan bir beyiti delil olarak kullandığı bilgisi *el-Mufassal*'a yazılan Zeyl'deki bilgi ile karıştırılmış, Zeyl'deki bilgi alınarak ez-Zemahşerî'ye nisbet edilmiştir. Halbuki, bunun zeyl yapana ait bir bilgi olduğunun açıkça belirtilmesi gerekirdi.

Kanaatimizce bu hususta yapılması gereken doğru tespit Sîbeveyh'in şairi belli olmayan bir beyiti kullandığı değil, şairini zikretmediği bir beyit

¹⁷ Gürkan, 122, 30. dipnot.

¹⁸ Gürkan, a.g.e., 125.

¹⁹ Gürkan, a.g.e., 220.

²⁰ Gürkan, a.g.e., 169.

²¹ Bkz. ez-Zemahşerî, Mahmûd b. 'Umer, *el-Mufassal fi 'İlmi'l-'Arabiyye*, Tahkîk: Muhammed 'İzzuddîn es-Sa'îdî, Beyrut, 1990, 219.

kullandığı şeklinde olmalıdır. Zira Sîbeveyh'in çok bilinen bir beyit olduğundan dolayı şairinin adını zikretmemiş olma ihtimali de bulunmaktadır. Ayrıca Sîbeveyh'in el-Kitab adlı ünlü eserinde söz konusu şiirin Ferazdak'a (114/732) ait olduğu şeklindeki bilgi mevcuttur. Bu bilgi, Sîbeveyh'in söz konusu eserini tahkik eden Abdusselâm Muhammed Hârûn'un verdiği dipnotta açıkça görülmektedir.²²

2- Eserde, Abbasi döneminin ünlü şairi Ebu't-Tayyib el-Mutenebbî (354/965) gibi iddialı ve Arap edebiyatı tarihinde şiirleriyle adından söz ettiren ve hâlâ söz ettirmeye devam eden güçlü bir şair için "**bulduğu her kelimeyi kullanan**"²³ şeklinde bir tanımlama yapılmıştır. Arap edebiyatı ve tenkidi ile ilgili eserlerde el-Mutenebbî bu şekilde tanımlanmamıştır. Ayrıca eserin başka bir yerinde el-Mutenebbî'nin dil konusundaki yetkinliğinden ve garîb kelimelere olan vukufiyetinden bahsedilmektedir²⁴. İki ifade arasında çelişki vardır. Bir başka yerde de el-Mutenebbî'nin kelimeleri cesurca kullandığından²⁵ söz edilmektedir. Halbuki Mutenebbî dildeki yetkinliğinden ve kendine olan güveninden dolayı neyi nerede kullanacağını iyi bilmekte, başkalarının kullanmaya cesaret edemedikleri kelimeleri de kullanmaktadır. Aşağıdaki beyitleri söyleyen ve iddialı bir şair olduğunu dile getiren el-Mutenebbî hakkında hiçbir zaman **bulduğu her kelimeyi kullanan** ifadesi doğru olmaz:

انا الذي نظر الأعمى الى أدبي وأسمعتُ كلماتي من به صمم

"Benim körü edebiyatına baktran, sağıra da kelimelerini duyuran"

3-Eserde, meşhur Arap şairi el-Mutenebbî'ye ait bir beyit başkasına nisbet edilmektedir.²⁶ Dipnotta verilen eserde ise nisbet edilen isim olan Abdurrahmân el-Câmi bulunmamaktadır. Dolayısıyla beyit yanlış bir kişiye nisbet edilmektedir.

Ayrıca bu şiirin zikredildiği başlık olan "manzum öğretici Arap şiiri" konusu ile ilgisi yoktur. el-Mutenebbî sadece insanlar arasındaki cinsiyet farkının övünme vesilesi olamayacağını ifade etmektedir. Söz konusu beyit şöyledir:²⁷

وما التأنيث لاسم الشمس عيب ولا التذكير فخر للهِلال

²² Bkz. Sîbeveyh, Ebû Bişr 'Amr b. 'Usmân b. Kanber, *el-Kitâb*, Tahkîk: 'Abdusselâm Muhammed Hârûn, Kâhire, 1988, II, 168.

²³ Gürkan, a.g.e., 144.

²⁴ Bkz. Gürkan, a.g.e., 86-87.

²⁵ Bkz. Gürkan, a.g.e., 70.

²⁶ Bkz. Gürkan, a.g.e., 210.

²⁷ Beyit için bkz. *Şerhu Dîvânî'l-Mutenebbî*, Şerh: Nâsîf el-Yâzîcî, Murâcaa: Yûsuf Ferac 'Âd, 1996, II, 538.

Güneş isminin müennes olmasının bir eksiklik olmadığı gibi ay isminin müzekkerliği de -ay için- övünülecek bir şey değildir.

4-Gazzâlî'nin (505/1111) dini ilimlerde söz sahibi olmak için öncelikle dil ve nahiv bilgisinin önemine işaret etmek amacıyla yaptığı bir tavsiyeden “hem dil öğretimine metot vermekte ve hem de hangi şiirlerden faydalanılacağına işaret etmektedir”²⁸ şeklinde bir çıkarım yapılmaktadır. Halbuki Gazzâlî, dilcinin Arap şiirine bakması gerektiğini ve bu şiirlerin en iyisinin de Câhiliye şiiri olduğunu ifade etmektedir.²⁹ Burada yabancı dil olarak Arapça'yı öğrenen birine tavsiye söz konusu değildir. Söz konusu olan o alanın uzmanı, yani dilcidir. Dolayısıyla onun tavsiye ettiği Câhiliye şiiri öğretim amaçlı değildir, uzmanına öneridir. Hem Gazzâlî'nin görüşünün dil öğretimine metot verdiği, hem de şiir seçimine -Câhiliye şiirini seçme şeklinde- işaret ettiği belirtilmekte, ardından bugün seçilecek metinlerin çağın gerçeklerinden uzak olmaması ve anlaşılabilir dil unsurları taşımaması gerektiği söylenmektedir.³⁰ Eserde daha önce dilin tespiti aşamasında temel olan (şevâhid) Arap şiirlerinin de öğretim amaçlı dil derslerinde kullanılabilmesine işaret edilmişti.³¹ O halde burada bir çelişki vardır. Çünkü Gazzâlî öncelikle Câhiliye şiirini tavsiye etmektedir. Câhiliye şiiri ise dil öğretimi için uygun değildir. Çünkü nesre göre anlaşılma zorluğu içeren, Arapların bile anlamak için şerhlere ihtiyaç duyduğu şiirler nasıl öğretim amaçlı kullanılır? Bu, tıpkı Türkçeyi öğrenmek için divan şiirini önermeye benzemektedir. Bunların çoğunluğu da klasik Arap şiiridir. O halde Gazzâlî'nin görüşünü burada delil olarak kullanmak tutarlı değildir, hatta tuhaftır. Yazar, hem Gazzâlî'nin ifadelerini tahrif etmiş ve maksadını anlamamış, hem de kendi yaklaşımı bakımından reddetmesi gereken bir öneriyi kendisi için delil olarak almıştır.

5-Cinaslı bir şiir için dipnotta şifahi bir kaynaktan söz edilmektedir.³² Bu kaynak nedir? Bir Arabın sözü müdür? Ayrıca şiirde sadece cinas vardır, bu da bilmece sayılmaz. Cinaz bilmece değil, bir bedi sanatıdır. Yoksa bütün cinaslı şiirler bilmece midir?

²⁸ Gürkan, a.g.e., 186.

²⁹ El-Gazzâlî'nin *er-Risâletü'l-Ledunniyye* adlı risalesindeki ifadesi:

ويجب على اللغوي أن ينظر في أشعار العرب. وأولها وأتقنها أشعار الجاهلية. فعلم اللغة سبيل إلى علم التفسير والأخبار، وعلم القرآن والأخبار دليل على علم التوحيد.

Bkz. *Mecmû'atu'l-Îmâm el-Gazâlî*, Tah. İbrahim Emîn Mahmûd, Kahire, 245.

³⁰ Gürkan, a.g.e., 186.

³¹ Gürkan, a.g.e., 185.

³² Gürkan, a.g.e., s. 249/ 208. dipnot.

6-Eserde zaman zaman klasik kaynakları tahkik edenlerin tahkiklere yazdıkları giriş bilgileri kullanılmaktadır.³³ Bu bilgilere atıflar yapılmakta, ancak bunlar araştırılmamaktadır. Mesela; tahkik edenin verdiği bilgiye atıfla el-Kisâî'nin didaktik şiirlerinden bahsedilmektedir.³⁴ Halbuki el-Kisâî'nin kaynaklarda zikredilen çok az şiiri vardır. Dolayısıyla el-Kisâî didaktik şiir konusunda zikredilecek biri değildir. Hatta Kufe nahiv ekolüne mensup Sa'leb'den gelen bir rivayete göre “**el-Kisâî ve el-Ferrâ asla şiir söylememiştir**”.³⁵ Eğer el-Kisâî'nin nahvin kıyasız olamayacağını anlatan şiiri kastediliyorsa, O, bu şiirinde nahivde kıyasın kullanılmasının kaçınılmaz olduğunu ifade etmektedir.³⁶

7-es-Suyûtî'nin *Kitâbu'l-Eşbâh ve'n-Nazâ'ir fi'n-Nahv* adlı eserine takdim yazan Fâyiz Terhînî'nin verdiği bir bilgi dipnotta kullanılarak Terhînî'nin bu bilgiyi es-Suyûtî'den nakille verdiği aktarılmaktadır.³⁷ Halbuki Terhînî söz konusu takdim yazısında bu bilgileri hiç kimseye nisbet etmeksizin zikretmiştir.³⁸ Nahvin aşıyla ilgili birçok rivayet bulunduğunu söyledikten sonraki cümlesinin başında kendi kanaatlerini aktardığına işaret eden ونحن نظن أن وضعه الدولي ifadesinden sonra gelen bir bilgi için “es-Suyûtî'den naklediyor” demek o kısmın dikkatsizce okunarak yanlış bir atıf yapıldığını gösterir.

8-Eserde, *Lâmiyye fi'n-Nahv* adlı basılmış bir eserin el yazma bilgileri, müstensih bilgileri, el yazmanın bulunduğu yer gibi ayrıntılar metin içinde verilmiştir. Halbuki basılmış bir eserin el yazma bilgilerine ihtiyaç yoktur. Zaten bu bilgiler de tahkik edenin verdiği bilgilere dayandırılmaktadır.³⁹ *Kifâyetu'l-gulâm* adlı eser görülmediği halde *Lâmiyye*'yi tahkik edenin bilgilerine dayalı malumatlar verilmektedir. Söz konusu bilgiler de tahkik edenin adı, eserin basım yeri ve yılıdır.⁴⁰ Kitap tanıtımına yönelik bu bilgileri metin içinde vermek anlamsızdır.

9-Robert Gravers adlı yazarın özgün bir görüşü aynen alındığı halde tırnak içinde gösterilmemiştir. Yazarın “Nesir yazarı okuyucularına kolaylık olsun diye tümcelerini mantıklı bir düzende kurar ve temasına göre dili ve ritmi

³³ Bkz. Gürkan, a.g.e., 134/66; 135/71; 137/78; 191/26,30; 192/32; 193/35, 36 .

³⁴ Bkz. Gürkan, a.g.e., s. 191,26. dipnot.

³⁵ Bkz. ez-Zubeydî, *Tabakât*, 128.

³⁶ Şiir için bkz. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Udebâ*, Tah. İhsan 'Abbâs, Beyrut, 1993, IV, 1747.

³⁷ Gürkan, a.g.e., 134.

³⁸ Bkz. es-Suyûtî, 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *Kitâbu'l-Eşbâh ve'n-Nazâ'ir fi'n-Nahv*, Takdîm: Fâyiz Terhînî, Beyrut, 1996, I, 7.

³⁹ Gürkan, a.g.e., 246.

⁴⁰ Gürkan, a.g.e., 247.

değişmekle birlikte sözcükleri salt iç değerleri için kullanır.”⁴¹ şeklindeki ifadesi sadece bazı kelimelerin eş anlamlıları kullanılarak değiştirilmiş ve yazara ait görüş tırnak içinde verilmeye gerek duyulmamıştır: “Nesir yazarı okuyucularına kolaylık olması için cümleleri mantıklı bir sistem içinde teşkil ederek konusuna göre dili ve ritmi değiştirmekle beraber kelimeleri salt iç değerleri için kullanır.”⁴² Ayrıca “kelimelerin salt iç değerleri”nden maksat nedir?

10-“Arap harfleriyle ilgili şiirler” başlığı altında “Amr” kelimesinin sonundaki vav harfini Ömer’den aldığıın gramer kitaplarında anlatıldığı, bu vavın iki kelimeyi birbirinden ayırmak için kullanıldığı şeklinde bilgiler zikredilmiştir.⁴³ Paragrafın sonunda kaynak verilen *Hizane*’de bu bilgiler bulunmamaktadır.⁴⁴ Amr kelimesindeki vav ref ve cer halinde bulunur, nasb halinde ise düşer, vav yerine elif gelir: (عَمْرًا). Vav harfi Amr kelimesine murablık kazandırmaktadır. Vavsız yazılan Ömer ismi ise gayr-ı munsariftir. Zira Amr kelimesinin vav harfini Dâvûd kelimesinden aldığı şeklinde bir hikaye anlatılır. Hatta bunun için kitaplarda daima ضرب زيد عمراً cümlesinin kullanıldığı söylenir.⁴⁵

11-Şiir dili ile nesir dilinin ayrımının kelime seçiminden kaynaklandığı Tanpınar’dan aktarılmaktadır.⁴⁶ Aslında Tanpınar’ın ifadesi bizzat kelime seçimi değildir. Tanpınar, M. Bremond’un bir sözüne atıfla “Kabulü biraz güç olan bu iddiada şiir lisanının alelade konuşma ve nesir lisanından ayrı olması gibi büyük ve esaslı bir hakikat mevcuttur” der. Ardından yazar “Bu ayrılık şüphesiz lisanın müfredatında, yani kelimelerde değildir.” şeklinde başlayan paragrafı “binaen aleyh bu ayrılık kelimelerde değil, belki ona tasarrufta başlayan bir ayrılıktır. Filhakika şiirin lisana olan tasarrufu nesrin ve konuşmanın tasarrufundan başkadır. Berikilerde sırf delalet ettikleri uzak, yakın manaları için kullanılan kelime, şiire büsbütün başka hususiyetleri için girer. O artık şiirde yalnız kamusda mevcut falan veya filan manaların sahibi olan kelime değil, bir haleti ruhiyenin malzemesini kendinde bulmuş olduğu bir sanat malzemesidir ki, içine gireceği terkipte kemiyeti ile beraber keyfiyetini de kullanacaktır”⁴⁷ cümleleriyle devam ettirir. Yukarıda Tanpınar’ın eserinden aynen verilen kısım şiirde kelime

⁴¹ Robert Gravers, Şiir (Beş Kasım Konuşması), Çev. Ömer İnanç, *Türk Dili Şiir Özel Sayısı*, sayı: 113, Ankara, 1961, 249.

⁴² Bkz. Gürkan, a.g.e., 104

⁴³ Gürkan, a.g.e., 198.

⁴⁴ Bkz. el-Bağdâdî, ‘Abdulkâhir b. ‘Umer, *Hizânetu’l-Edeb ve Lubbu Lubâbi Lisâni’l-‘Arab*, Tah. Abdusselâm Muhammed Hârûn, Kahire, 1997, V, 105.

⁴⁵ Bkz. Mahmûd Fehmî Hicâzî, *Medhal ilâ İlmi’l-Luğa*, ts., 35.

⁴⁶ Bkz. Gürkan, a.g.e., 64-65.

⁴⁷ Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Hazırlayan: Zeynep Kerman, İstanbul, 1995, 18.

seçimini öngörmemektedir. Şiirde kelimelere yüklenen anlamların nesire göre farklı olduğu ifade edilmektedir. Ancak Tanpınar'ın maksadı şiir dili ile nesir dili arasındaki ayrımın kelime seçiminden kaynaklandığı şeklinde bir bilgiyi desteklemek için kullanılmaktadır. Kanaatimizce şiirde bazı kelimelerin kullanılmayışı veya bazılarının kullanılışı özel bir seçime tabi tutulduğundan değildir. Şiirde kelimelerden ziyade kelimelere yüklenen anlamlar farklı olabilir. İfade örgüsü nesirden farklıdır ve özgür olarak biçimlenebilir. Çünkü şiir, doğal bir biçimde şaire gelen ilham ve sezginin ürünüdür. Hemen hemen her dilde şiir nesirden daha esnek, yoruma açık bir anlatıma sahiptir.

12-Gürkan, eserinde Arap dilinin kuralları Câhiliye döneminde henüz belirlenmemiş olmasından dolayı o dönemde dil hatalarının mevcudiyetinin tespit edilemeyeceğini zikretmektedir.⁴⁸ Bu tespit yanlıştır. Hicri II. yüzyılın sonuna kadar yaşayan çöl Araplarının dili doğru kullandığı şeklinde elimizde bir ölçü mevcuttur. Zira insanlar dille ilgili kurallar yazıya geçmeden önce de bir ifadenin doğru veya yanlış olduğunu anlayabiliyorlardı. Çöl Araplarının dili doğru kullanması nedeniyle pek çok dilcinin çöle yolculuk yaparak dil malzemesi toplaması o dönemde fasih dilin ve lahnın ayırt edilebildiğinin diğer bir delilidir. Hatta dil çalışmalarının başlamasına neden olan bazı hatalı konuşmalardan bahsedilmektedir. Bunlar gramer kurallarının kayda geçmesinden öncedir. "Hatalı konuşmalar Câhiliye döneminde bilinemezdi" demek mümkün değildir. Çünkü Araplar, Câhiliye ve İslam döneminde Arap dilini henüz bozulmamış haliyle kullandıkları kaynakların uzlaşa içinde oldukları bir husustur. **Bu iki dönemden gelen şiirlerin ve rivayetlerin dil çalışmaları hususunda ittifakla şahit olarak kabul edilmeleri de bunun en önemli göstergesi ve açık bir delildir.**

Dil âlimleri yaşadığı dönemi dikkate alarak şâirleri tasnif etmişlerdir. Bu tasnife göre şiirleri dilde delil olarak zikredilebilecek en son şâir İbrâhîm b. Herme (ö.150/767)'dir.⁴⁹ Ancak eserde, bu şairin adı Ali b. Herme şeklinde

⁴⁸ Gürkan, a.g.e., 148.

⁴⁹ Dil âlimleri şâirleri dört guruba ayırmışlardır: Buna göre İslâm'dan önceki dönemde yaşamış olanlara *Câhiliyyûn*, hem Câhiliye hem İslâm devirlerinde yaşamış olanlara *Muhadramûn*, İslâm'ın ilk devirlerinde yaşamış olanlara *İslâmiyyûn*, bunlardan sonra gelenlere ise *Muvelledûn* adını vermişlerdir. İlk iki tabakayı teşkil eden şâirlerin şiirleriyle -dilde ve Arapça ilimlerde- istişhâda ittifak vardır. İslâmiyyûn tabakası şâirlerinin şiirleriyle istişhâda ihtilafa düşülmüştür. Bu tabakalardan sonuncusuna giren şâirlerin şiirleriyle istişhâd edilemeyeceği hususunda ise ittifak vardır. Şiirleri delil olarak zikredilebilecek en son şâir İbrâhîm b. Herme (150/767)'dir. Şiirleriyle istişhâd edilemeyeceği hususunda ittifak olan Muvelledûn gurubuna giren şâirlerin ilki ise Beşşâr b. Burd (167/783)'dir. Bkz. es-Suyûtî, 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *el-İktirâh fîlmi Usûli'n-Nahv*, Tahkik: Ahmet Subhi Furat, İstanbul, 1978, 19-20.

hatalı olarak zikredilmiştir.⁵⁰ Ayrıca Gürkan'ın verdiği bu bilgi yukarıdaki tesbitiyle çelişmektedir. Zira dil bilginleri dil kurallarıyla ilgili Câhiliye ve İslam döneminden gelen dil malzemeleriyle istişhad etmişlerdir. Ayrıca bu bilgi klasik kaynaklar tarafından da vurgulanan bir husustur. Dil kurallarının Câhiliye ve İslam döneminde bilinebileceğinin bir göstergesi de bu tasniftir.

13-Ünlü müsteşrik Brockelmann'ın *GAL* adlı eseri Fuat Sezgin tarafından Arapçaya tercüme edilmediği halde eseri çevirenin Fuat Sezgin olduğu şeklinde yanlış bir bilgi verilmektedir.⁵¹ Dünya çapında meşhur olan bir eserle ilgili böyle bir hatanın yapılması eserin tanınmadığını göstermektedir. *GAL*'dan çok daha ileri düzeyde ve güncellenmiş bilgiler ihtiva eden bir eser (*GAS*) ortaya koyan Fuat Sezgin *GAL*'ı çevirmemiştir. Bu konulara en az ilgi duyanların bile bildiği gibi *Geschichte der Arabischen Litteratur* adlı eser Carl Brockelmann'a ait olup dünya çapında tanınan bir eserdir. İki ana cilt ve üç ciltlik zeyl (*Supplement*) ile birlikte toplam beş ciltten oluşmaktadır.

GAL'ın Arapçaya çevirisi sürecine gelince; bu konuda ilk teşebbüs Câmî'atu'd-Duveli'l-'Arabiyye'nin Brockelmann'ı *GAL*'ın ek ciltlerini asıl ciltlere ilave ederek yeniden düzenlemesi ve tüm kitabı Arapça'ya çevirmesi için görevlendirmesi ile başlamıştır. Bunun üzerine Brockelmann otuz sayfa çevirmiştir. Ancak hastalanarak devamını getirememiştir.⁵² Daha sonra *GAL*'ın asıl ciltleri ek ciltlere eklenmek suretiyle Arapçaya çevrilmiş ve *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî* adıyla yayınlanmıştır. Çeviri Abdulhalîm en-Neccâr tarafından başlatılmış ve üç cildi çevrilmiştir (1959-1962). en-Neccâr'ın ölümü üzerine Seyyid Yakub Bekr ve Ramazân Abdu'ttevvâb tarafından ikinci üç cildi çevrilmiştir (1975-1977). Daha sonra Mahmûd Fehmî Hicazî yönetimindeki bir heyet tarafından tercüme bitirilmiş ve Kahire'de yayınlanmıştır (c. I-IX).⁵³

14-Meşhur şarkiyatçı Goldziher için edebiyat tarihçisi şeklinde bir tanımlama yapılmıştır.⁵⁴ Halbuki edebiyat tarihçiliği Goldziher'in ilgilendiği alanları kısırlaştıran yanlış bir tanımlamadır. Onun şarkiyat adıyla ifade edilen İslam, Doğu kültürü, Arap dili ve edebiyatı ile ilgili dalları da içine alan pek çok ilmi sahaya ilgilendiği bilinmektedir.

⁵⁰ Gürkan, a.g.e., 179.

⁵¹ Bkz. Gürkan, a.g.e., 19, 261.

⁵² ez-Ziriklî, Hayruddîn, *el-A'lâm*, Beyrut, 1995, V, 212.

⁵³ Mehmet Kanar, *TDVİA*, "Geschichte der Arabischen Litteratur", İstanbul, 1996, XIV, 37.

⁵⁴ Gürkan, a.g.e., 192.

II- Anlatımda Hata ve Bozukluklar

Eserde yer yer anlatımda hatalar ve bozukluklar dikkat çekmektedir. Türkçe’de kullanılmayan bazı ifadeler bulunmakta, bazen çeviriden kaynaklandığı anlaşılan problemler görülmektedir. Zaman zaman konuyla ilgisi olmayan örneklere yer verilmektedir. Tahmine dayalı olarak zikredilen bazı bilgilerin tarihi, bilimsel ve kültürel verilerden yoksun olduğu anlaşılmaktadır.

1-“Şiirin çevirisinde birtakım kayıpların olması şiirin milli dilindedir”⁵⁵ denmektedir. Halbuki nesir de bir ülkenin milli dilini temsil eder. İki arasındaki fark ise, dili kullanım biçimleri, kelimelere, ifadelere yükledikleri anlamlar ve cümlelerin dizimi bakımındadır. Dolayısıyla şiir çevirisinde eşdeğerlik problemi şiir dilinin kendisiyle ilgilidir.

2-Eserde Arapçadan Türkçeye çevrilen eş-Şâtibi’nin eserinden alınan “Arap dilinin önemli göstergelerinden biri terâdüf olgusudur. Kelime kullanımında hoşgörülü olan ve farklı lehçelere sahip olan Araplar meramlarını anlatabilmek için aynı anlamı farklı kelimelerle de ifade etmeyi yadırgamazlardı” cümleleri kullanılmaktadır. Burada geçen “önemli gösterge”den maksat nedir?⁵⁶ Eğer kastedilen anlam “Arapça’nın özelliğidir” ise, teradüf bütün dillerde görülen bir olgudur, Arapça’ya has bir durum değildir. Ayrıca Arapça’da teradüf kabul etmeyen bazı dilcilerin bulunduğu da zikredilmelidir.

3-Eserde yer alan “Şiiri okuyan da aynı şeyleri düşünür ve görür” ifadesi eleştiriye açıktır. Eğer şiir geniş bir anlam yelpazesine sahipse her okuyan aynı şeyi görmez. Hem şiirin geniş bir anlam yelpazesinden söz edilmekte hem de “şiir okuyanın aynı şeyleri düşünüp görmesi” ifadesine yer verilmektedir.⁵⁷ Halbuki şiirin farklı yorumlara açık olması dolayısıyla her okuyan aynı şeyi göremez. Zira şiir, tek ve net bir anlama hamledilecek bir ifade yapısına sahip değildir; farklı yorumlara ve farklı algılamalara açıktır. Eserde daha önce de sık sık şiir dilinin nesirden farklı olduğu, farklı yorumlara muhtemel olduğu vurgulanmıştır. O halde çelişkili bir görüş varsa bu eleştirilmeli veya kişisel görüş belirtilmelidir.

4-Eserde, “Arap nahvine bakıldığında nesirden ziyade şiir ve Kur’ân’ın esas alındığı görülmektedir” denmekte, daha sonraki paragrafta “dolayısıyla gramer tesisinde yalnızca zarurete dayalı gramer yapısı olan şiirin esas alınması **şüphe meydana getirmiştir** denmektedir.”⁵⁸ Bunların hepsi de yazara ait sonuç

⁵⁵ Bkz. Gürkan, a.g.e., 113.

⁵⁶ Krş. Gürkan, a.g.e., 106.

⁵⁷ Gürkan, a.g.e., 104.

⁵⁸ Bkz. Gürkan, a.g.e., 181.

cümleleridir. Halbuki Arap grameri sadece şiire dayanılarak tesis edilmemiştir. Arap şiiri, sırf zarurete dayalı bir yapı olduğu için tercih edilmiş de değildir. Arap şiiri her zaman zaruret barındıran unsurları içermek zorunda değildir. Ayrıca şu hususu da belirtmek gerekir ki, “mütevatir, ahad ve şaz olmak üzere her türlü Kur’ân kıraati Kur’ân dışında rivayet edilen Arap kelimelerinden daha güçlü bir delildir”.⁵⁹ **O halde, şiirin kullanılmasının şüphe meydana getirdiği şeklindeki bir tesbitin ilmi bir değeri yoktur.** Çünkü şiir Arapların kültürünü taşıyan önemli bir kaynak olması dolayısıyla çok kullanılmıştır. الشعر ديوان العرب cümlesi de bunu desteklemektedir. Şiirin malzeme bakımından Kuran’dan daha hacimli olması da çok kullanılmasında diğer bir etkidir.

Sîbeveyh’in *el-Kitâb* adlı eserinde 373 âyet ve 1050 şiiri istişhad amacıyla kullandığı⁶⁰ dikkate alındığında nahvin temel eserini yazan Sîbeveyh tarafından Kur’ânın göz ardı edilemeyecek sayıda delil olarak kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Kısacası şâhitlerin dörtte birinden fazlasını Kur’an’dan alınan örnekler oluşturmaktadır. Bu da azımsanmayacak bir orandır. Dolayısıyla Arap nahvinin tesisinde sadece zarurete dayalı şiir kullanılmış değildir. Zira *Şiir ve Dil* adlı eserde geçen ed-Duelî ile ilgili aşağıdaki tesbiti ile mukayese edilirse bu sayı daha büyük önem kazanacaktır:

Şiir ve Dil adlı eserde “ed-Duelî’nin nahiv çalışmalarına şiirleriyle de katkıda bulunarak Arap nahvinin şiirle temellendirilmesine önemli katkı sağladığı”⁶¹ zikredilmektedir. Halbuki nahvin babası sayılan Sîbeveyh *el-Kitâb* adlı eserinde yalnızca dört kez onun şiirinden yararlanmışır.⁶² Bu durumda toplam 1050 beyitten istişhad edilen⁶³ bir temel eserde dört beyti kullanılan “ed-Duelî’nin şiirleriyle nahive önemli bir katkı sağladığı” ifadesi gerek tarihî gerekse bilimsel temelden yoksundur.

III- Çeviri ve Terimlerle İlgili Değerlendirmeler

Eserde bazen terimlerin doğru anlaşılmadığı görülmekte, bazen de çeviriden kaynaklanan problemler göze çarpmaktadır. Bu başlık altında terimlere ilgili ve çeviriye dayalı hatalara değinilmiştir:

⁵⁹ Kıraatlerin delil olması hususunda bkz. es-Suyûtî, *el-İktirâh*, 20.

⁶⁰ Özbalıkçı, 59.

⁶¹ Bkz. Gürkan, a.g.e., 140.

⁶² Bkz. Sîbeveyh, Ebû Bişr ‘Amr b. ‘Usmân b. Kanber, *el-Kitâb*, Tahkîk: ‘Abdusselâm Muhammed Hârûn, Kâhire, 1988, 5/176.

⁶³ Bkz. Özbalıkçı, Mehmet Reşit, *Kur’an ve Hadisin Arap Gramerindeki Rolü*, İzmir, 2006, 59.

a-Terimlerle İlgili Hatalar

1-Eserde sarf ve nahiv terimleri yanlış anlaşılmıştır. “Bu manzumeler kelime bilgisi (sarf), gramer (nahiv) ve çeşitli edatları içermektedir”⁶⁴ cümlesinde sarfı ve edatları gramerden ayrı bir şey gibi ifade edilmiştir. Halbuki eğer sarf ve nahiv ayrılacaksa kelime ve cümle bilgisi denmelidir. Çünkü gramer hem sarfı hem nahvi hem de edatları içeren genel bir terimdir. Nahiv ise cümle yapısını inceler.

2-Eserde munada olan ismin sonunun hazfedilmesi anlamına gelen *terhim* terimiyle⁶⁵ ilgili olarak “Terhîmin çok bilinen isimlerden yapıldığı” belirtilmektedir.⁶⁶ Bu bilgi için herhangi bir kaynağa atf yapılmamıştır.

3-Göz kelimesinin Türkçedeki farklı anlamlarından bahsedilmekte ve nazar değdi anlamında kullanılan “göz değdi, göze geldi” gibi deyimler örnek verilmektedir.⁶⁷ Bunlar kelime değil, birden fazla kelimedenden oluşan deyimlerdir. Yazarın çok anlamlılıkla deyimsel anlamı karıştırdığı anlaşılmaktadır.

4-Memnu mine’s-sarf terimi açıklanırken “bazı kelimeler ise genelin aksine” denmektedir. Halbuki isimler denmeliydi. Çünkü kelime isim, fiil ve harfin hepsini içerir. Gayr-ı munsariflik isimlerle ilgili bir terimdir.⁶⁸

⁶⁴ Gürkan, a.g.e., 256.

⁶⁵ Munâdâ olan bir isim bazı şartları taşıdığı takdirde terhimi caizdir: Nekra, zamir, sıfat, muzâf ileyh, mubhem isim, munâdâdaki tenvinli veya muzâf olan, muzafa benzeyen isimlerin terhîmi yapılamaz. Mecrur olduğu takdirde -muzaf ileyh makamında olduğu için- musteğâsın, mendûbun, isnadî terkîb halinde olan murekkeb ismin, tesniye olan ismin, sonunda te’nis tâ’sı bulunmadığı halde üç harften oluşan ismin, iki harften oluşan ismin, dört harfli muzekker fakat alem olmayan ismin ve mu’rab olan munâdâların terhîmleri yapılamaz. Munâdâ olmayan -ancak munâdâ olmaya uygun- bir isim ise ancak şiir zarureti sebebiyle terhîm yapılabilir. Dilcilerin çoğunluğuna göre üç harften fazla olan isimler terhîme tâbi tutulur. Asıl kök harflerin asgari biçimi üçlü olduğu gerekçesinden hareketle böyle bir şart konmuştur. Zira üç harfli bir isim hazfedildiğinde iki harfli kalır. Arapçada iki harfli bir isim bulunmaz. Ancak sonunda te’nîs tâ’sı bulunan bir ismin terhîmi için üç harften fazla olma şartı aranmaz. Bkz. İbn Cinnî, Ebu’l-Feth ‘Usmân, *el-Luma’ fi’l-‘Arabiyye*, Tahkik: Hâmid el-Mu’min, Beyrut, 1985, 179; İbnu’s-Serrâc, Ebû Bekr Muhammed b. Sehl, *el-Usûl fi’n-Nahv*, Tahkik: ‘Abdulhuseyn el-Fetlî, Beyrut, 1985, I, 359; el-Enbârî, Ebu’l-Berakât, *Kitâbu Esrâri’l-‘Arabiyye*, Tahkik: Fahr Sâlih Kadâre, Beyrut, 1995, 214; İbn ‘Akîl, ‘Abdullâh, b. ‘Abdirrahmân, *Şerhu İbn ‘Akîl ‘alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, Tahkik: Muhammed Muhyiddîn ‘Abdulhamîd, Beyrut, 1995, II, 264-265.

⁶⁶ Gürkan, a.g.e., 106.

⁶⁷ Gürkan, a.g.e., 105.

⁶⁸ Gürkan, a.g.e., 217.

b-Çeviri Hataları

Bu başlık altında kitapta yer alan şiir çevirilerinde dikkat çeken hatalar ele alınmaktadır. Önce beytin Arapçası, ardından beytin Türkçe çevirisi zikredilmiş ve daha sonra *Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı)* adlı kitapta yer alan hatalı çeviriye dikkat çekilmiştir. Hatalı çevrilen kelimelerin anlamları ile ilgili klasik Arap sözlüklerine atıflar yapılmıştır.

*عيون المهابين الرصافة والجسر... جلبن الهوى من حيث أدري ولا أدري*¹

Beytin çevirisi: Rusafe ve köprü arasındaki yaban ineğinin gözleri – bildiğim veya bilmediğim yerden- aşkı tahrik ediyor.

Kitapta yer alan çeviride ise beyitteki yer ismi olan **Rusafe**⁶⁹ kelimesi **otlak, yaban ineği**⁷⁰ de **ceylan** olarak yanlış çevrilmiştir: “Otlak ve köprü arasında duran ceylanın gözleri tanıdığım tanımadığım her yerden arzuyu celbediyor”.⁷¹

*ولأنت تفرى ما خلقت وبعض القوم يخلق ثم لا يفري*²

Beytin çevirisi: Sen kararlaştırdığını⁷² (planladığımı) yaparsın⁷³, bazıları ise kararlaştırır sonra yapamaz.

Ancak kitapta: “Bazıları **eskidir sonra dikemez, sen ise eskittiğini dikersin**” şeklinde hatalı çevrilmiştir.⁷⁴

*لما فرغنا من نظام الجوهرة ** اعورت العين و مات الجمهره *³

Beytin çevirisi: Cevhere'nin telifini bitirdikten sonra Kitabul-Ayn kör oldu. Cemhere de öldü.

Beyitte Halil b. Ahmed (175/791) 'in Kitabul-Ayn'ı, İbn Dureyd'in (321/933) Cemhere'si ve es-Sâhib b. Abbâd' (385/995) in İbn Dureyd'e ait Cemhere'ye yazdığı muhtasar olan Cevheretu'l-Cemhera adlı sözlükleri söz konusu edilmektedir.

Kitapta ise; “İnci dizisinden ayrıldığımızda göz şaşı kalır, çoğu ölür” şeklinde çevrilmiştir.⁷⁵

⁶⁹ Rusafe: Bağdat'ın Dicle nehrinin Doğusunda kalan kısmına verilen addır.

Bkz. http://ar.wikipedia.org/wiki/الرصافة،_العراق

⁷⁰ (المهابة: البقرة الوحشية) Bkz. el-Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Ya'kûb, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Beyrut, 1987, 1722.

⁷¹ Gürkan, a.g.e., 84.

⁷² (أصل الخلق: التقدير) Bkz. İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mukerrem, *Lisânul-'Arab*, Beyrût, 1997, II, 304; el-Fîrûzâbâdî, a.g.e., 1137.

⁷³ (فرا: عمل وصنع) Bkz. İbn Manzûr, a.g.e., V, 126.

⁷⁴ Gürkan, a.g.e., 102.

****النحو يبسط من لسان الألكن والمرء تعظمه إذا لم يلحن*-4**

Beytin çevirisi: Nahiv dili tutuk olanın dilini açar. Kişi dil hatası yapmadığında sen onu **yüceltirsın**.⁷⁶

Kitaptaki çeviride ise müteaddi fiil (تعظمه) lazım zannedilerek hatalı çevrilmiştir: “Nahiv zor konuşanın dilini açar. Kişi lahn yapmadığında **yücelir**.”⁷⁷

***الله قاموس يَطيبُ وروده أغنى الورى عن كل معنى أزه*-5**
***لفظ الصحاح بلفظه والبحر من عاداته يلقي صحاح الجواهر (ي)**

Beytin çevirisi: Ne muhteşem bir sözlük (Kamus)! **Gülleri güzel kokuyor**.⁷⁸ Halkı her türlü parlak anlamlara ihtiyaçsız bıraktı. Üfleyerek ağzından Sıhah'ı çıkardı. Gerçek cevheri (Cevheri'nin Sıhah'ı) dışarı atmak denizin adetlerindedir.

Kitaptaki çeviri: “Yemin olsun ne güzel **bir kamus geldi**. Halkın parlak anlamlara ihtiyacı kalmadı. Lafzıyla Sıhahı fırlattı. Denizin adeti gerçek cevheri atmaktır.”⁷⁹

***أفسد النحو الكسائ ... وثنى ابن غزاله*-6**

Beytin çevirisi: Nahvi Kisai bozdu. İplikçinin oğlu eğdi büktü.

Kitaptaki çeviride “eğdi büktü” anlamına gelen ثنى fiili⁸⁰ “ikiledi” şeklinde çevrilmiştir: “Nahvi Kisai ifsad etti. İplikçinin oğlu **ikiledi**.”⁸¹

***ويدعي بجهله / وضع كتاب الجمهرة*-7**

***وهو كتاب العين / الا انه قد غيره**

Beytin çevirisi⁸²: O cahilliğinden dolayı Cemhere'yi yazdığını iddia ediyor. Halbuki O Kitâbu'l-Ayn'dır. Ancak onu değiştirmiştir.

Kitaptaki çeviride ikinci beyitin sonundaki لا kelimesi لا şeklinde yanlış aktarılmıştır, bu yüzden söz konusu ifade gerçekte olumsuz iken olumluya

⁷⁵ Gürkan, a.g.e., 129.

⁷⁶ (أعظمه: فخمه) Bkz. İbn Manzûr, a.g.e., IV, 381.

⁷⁷ Gürkan, a.g.e., 125.

⁷⁸ (نكهة طيبة، إذا لم يكن فيها نتن) Bkz. İbn Manzûr, a.g.e., , IV, 211. .

⁷⁹ Gürkan, a.g.e., 129.

⁸⁰ (ثنى الشيء : عطفه) Bkz. İbn Manzûr, a.g.e., I, 351.

⁸¹ Gürkan, a.g.e., 130.

⁸² Beyit için bkz. es-Suyûtî, 'Abdurrahman b. Ebî Bekr, *el-Muzhir fî 'Ulûmi'l-Luğati ve Envâ'ihâ*, Tahkîk: Muhammed Câd el-Mevlâ ve dğr., Beyrut, 1987, I, 94.

dönüştürülmüştür: “Cahilliği ile Cemhere’yi yazdığımı iddia ediyor. Oysa O kitabı’l-ayn’dır. **Onu değiştirmiş de değildir.**”⁸³

ليت شعري عن خليلي ما الذي غاله في الحب حتى ودعه-8

Beytin çevirisi: Dostumu mahvedip onun aşkı terketmesine sebep olan şeyi keşke bilseydim.

Kitaptaki çeviride **ودع** fiiline bitişen (mefulü bih olan) zamir ihmal edilmiştir: “Keşke dostumun sevgisine kahrederek terk etmesine sebep olan şeyin ne olduğunu bilmiş olsaydım.”⁸⁴

كان لم ترى قبلي أسيراً يمانياً / وتضحك مني شيخاً عشمياً-9

Beytin çevirisi: Sanki benden önce Yemenli bir esir görmemiş gibi Abşemi’li yaşlı bir kadın bana gülüyor.

Kitapta ise Yemen kelimesine nisbet⁸⁵ “Yemanili” şeklinde yanlış çevrilmiştir: “Abşemi’ye mensup yaşlı bir kadın bana gülüyor. Sanki benden önce **Yemanili** bir esir görmemiş.”⁸⁶

متى أنام لا يورقني الكرى / ليلا ولا اسمع أجراس المطي-10

Beytin çevirisi: Ne zaman uyuyacak olsam binek hayvanımı kiraya veren benim uykuma engel olmaz. Ve develerin çanlarını duymam.

Kitaptaki çeviride **binek hayvanımı kiraya veren** anlamına gelen **الكرى** (el-keriyyu) kelimesi⁸⁷ **el-kerâ** şeklinde yanlış harekelenmiş ve **uyuklama** olarak, **deve** anlamına gelen **el-matiyy**⁸⁸ kelimesi ise **ölüm** olarak çevrilmiştir: “Ne zaman uyuyacak olsam **uyuklama** beni uykusuz bırakmaz. Ve **ölümün** çanlarını duymam”⁸⁹

يا أبتا أرقني القدان فالنوم لا تطعمه العينان-11

*من أجل برعوث له أسنان/ وللبعوض فوقنا دندان

Beyitlerin çevirisi:

İki pire beni uykusuz bıraktı./Gözlerim uykunun tadını alamıyor

Dışleri olan pire yüzünden /Sivrisinek üzerimizde vızıldamakta

⁸³ Gürkan, a.g.e., 132.

⁸⁴ Gürkan, a.g.e., 138.

⁸⁵ Yemen kelimesine nisbet (يماني ويمانى) şeklinde kullanılmaktadır. Bu hususta bkz. İbn Manzûr, a.g.e., VI, 521.

⁸⁶ Gürkan, a.g.e., 157.

⁸⁷ Bu hususta bkz. İbn Fâris, Ebu’l-Huseyn Ahmed, *Mucmelu’l-Luğa*, Tahkîk: Şihâbüddîn Ebû ‘Amr, Beyrût, 1994, 621; İbn Cinnî, Ebu’l-Feth ‘Usmân, *el-Hasâ’is*, Tahkîk: Muhammed ‘Alî en-Neccâr, I, s. 73, 2 numaralı dipnot.

⁸⁸ Bu hususta bkz. İbn Manzûr, a.g.e., VI, 69.

⁸⁹ Gürkan, a.g.e., 163.

Kitaptaki çeviride ise pire anlamına gelen القدان kelimesi “**deri kap**”⁹⁰ şeklinde çevrilmiş, له أسنان ise “baygın” şeklinde çeviriye yansımıştır:

*İki **deri kap** beni uykusuz bıraktı. / İki gözüm uykuya doyamadı

Pire yüzünden ikisi de **baygın** / Sivrisinek üstümüzde vız vız”⁹¹

يا ليت ايام الصبا رواجعا / وكنت في وادي العقيق رواتعا-12

Beytin çevirisi: Keşke Akik vadisinde **eğlendiğim**⁹² çocukluk günleri geri gelse

Kitaptaki çeviri: “Keşke Akik vadisinde **dolaştığım** çocukluk günleri geri gelse”⁹³

ايها المدعي سليما سفاها لست منها ولا قلامة ظفر-13

Beytin çevirisi: Ey cahilce kendisinin Süleym’den olduğunu **iddia eden**

Kitaptaki çeviride kendisini başka bir yere nisbet etmek anlamındaki **المدعي** kelimesi⁹⁴ hatalı çevrilmiştir: “Ey Süleym’e **sefahat**⁹⁵ **iddia eden**. Sen ne ondansın ne de tırnak kırıntısısın”⁹⁶

أيها الفاضل فينا أفتنا وأزلُّ عنا بفتواك العناء-14

*كيف إعراب نحاة النحو في: أنا أنت الضاربي أنت أنا

Beytin çevirisi: Ey aramızda bulunan değerli kişi! Bize nahivcilerin أنا الضاربي أنت cümlesini nasıl irab ettiklerini bildir (öğret)⁹⁷ ve bildirmenle sıkıntıyı gider.

⁹⁰ Beyitte geçen “el-Kıddân” kelimesi deri kap değil, pire anlamındadır: وقال الجلال السيوطي في جزء له لطيف سماه الطرثوث في خبر البرغوث : البرغوث بضم الباء أكثر من كسرهما وفتحها وثاؤه مثلثة ، والواحدة برغوثه وجمعه براغيث . ومن أسمانه الفقة ، والقنذ ، والجمع قذان بالكسر ، والقدان بالكسر وتشديد الدال المهملة ، وهو من الحيوان الذي له الوثب الشديد ويثب إلى ورائه .

Bkz: <http://www.afaqattaiseer.com/vb/archive/index.php/t-2486.html>, erişim tarihi: 27-01-2010.

⁹¹ Gürkan, a.g.e., 163.

⁹² (نرتع ونلعب أي ننعيم ونلهو) Bkz. İbn Manzûr, a.g.e., III, 31.

⁹³ Gürkan, a.g.e., 169.

⁹⁴ Bu hususta bkz. İbn Manzûr, a.g.e., II, 391. وهو أن يقول أنا . فلان بن فلان

⁹⁵ (السفية: الجاهل والضعيف الاحمق) Bu hususta bkz. İbn Manzûr, a.g.e., III, 300 .

⁹⁶ Gürkan, a.g.e., 199.

⁹⁷ (أفتاه في الأمر: أبأته له) Bu hususta bkz. el-Fîrûzâbâdî, a.g.e., 1702.

Kitaptaki çeviri: “Ey aramızdaki kıymetli kişi, bize **fetva** ver. Bu **fetva** ile sıkıntımızı gider. Nahivciler أنا أنت الضاربي أنت أنا cümlesinin irabını nasıl yaparlar.”⁹⁸

15-Bir beyitte geçen “**min el kavmi**” ifadesi “**menil kavmu**” olarak okunmuştur. Yanlış okuma çeviriye de yansıdığı için “**kavim kimdir**” şeklinde yanlış çeviri yapılmıştır.⁹⁹ Halbuki şiirin alındığı İbn Hişâm’ın eserinde “min” şeklinde harekeli olarak verilmiştir.

IV-Eser ve Yazar İsimleriyle İlgili Değerlendirmeler

Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı) başlıklı eserde kaynak olarak kullanılan kitap başlıkları ve yazarlarının isimlerinde karıştırmalar, yanlış okumalar bulunmaktadır. Bu başlık altında eser başlıkları ve yazar isimleriyle ilgili yanlış okumaya veya bilgi eksikliğine dayalı problemler zikredilecektir. Ayrıca eserde gerek eser başlıkları ve yazar isimlerinde gerekse bazı kelimelerle ilgili olarak belirlilik (el) takıları ve şeddenin gösterimindeki problemlere de işaret edilmiştir.

a-Eser İsimleri İle İlgili Değerlendirmeler

1-Bazı eser isimlerindeki sıfat tamlamaları isim tamlaması ile karıştırılarak yanlış yazılmıştır. Mesela; *el-Mu‘cemu’l-Mufassal* yerine *Mu‘cemu’l-Mufassal*, *el-‘Asrul-‘Abbâsiyyu’l-Evvel* yerine *‘Asrul-‘Abbâsiyyu’l-Evvel*, Ebû Hayyân’ın eseri *el-Bahru’l-Muhît* yerine *Bahru’l-Muhît*, *er-Risâletul-Ledunniyye* yerine *Risâletül-Ledünniyye* yazılmıştır.¹⁰⁰ Birçok eser ismi yanlış yazılmasına rağmen kitabın ardına sonradan eklendiği anlaşılan doğru-yanlış cetvelinde yer bulamamıştır.

2-Eserde kaynak ve yazar isimlerinin transkripsiyonu ile ilgili yerleşik normlara aykırı okumalar bulunmaktadır. Bunlardan birkaç örnek verelim: Nefhu’t-Tîb yerine **Tıyb**, Dâru’l-Cîl yerine Daru’l-**Ciyl**, İmru’u’l-Kays ismi **İmru’l-Kays**, Afğânî (افغانى) yerine Efkani, Cevâhiru’l-Edeb yerine **Cevherul-Edeb**, en-Nahvu ve Kutubu yerine en- Nahv ve **Kutubi**, beyne’l-Mutenebbî ve Husumih yerine **husumuh** yazılmıştır.¹⁰¹ Ömer ismi Omer şeklinde yazılmıştır.¹⁰² Halbuki ya Arapçasına uygun ‘Umer veya Türkçe’de kullanıldığı şekliyle Ömer yazılmalıdır.

⁹⁸ Gürkan, a.g.e., 226.

⁹⁹ Gürkan, a.g.e., 168.

¹⁰⁰ Gürkan, a.g.e., 163, 124, 138, 186.

¹⁰¹ Gürkan, a.g.e., 246, 266, 159, 173, 78, 271, 263.

¹⁰² Gürkan, a.g.e., 266, 268, 269..

3-Hem dipnotlarda hem de bibliyografyada *Şerhu Elfiyyeti İbni Mu'tî* adlı eser, tahkik yapana nisbet edilerek şârihin adı zikredilmemiştir. 'Abdul'azîz b. Cum'a b. Zeyd el-Mevsilî'nin, İbni Mu'tî'ye ait **elfiyye** üzerine yaptığı şerh, tahkik yapan 'Alî Mûsâ eş-Şûmelî'ye ait gösterilmiştir.¹⁰³ Eseri tanımayan biri bibliyografyadaki bilgilere güvendiği takdirde eseri tahkik eden 'Alî Mûsâ'yı eserin şârihi zannedecektir. Toplam 1500 sayfa olan iki ciltlik eserde tahkik yapanın katkısı 160 sayfalık giriş ve eserin tahkikinden ibarettir. Eserin birinci cildinin iç kapağında **Tahkîk ve Dirâse: Dr. Alî Mûsa eş-Şûmelî** şeklinde açıkça belirtilmektedir. Tahkik girişinde tahkik eden kişi eserin yazarını ve şârihini tanıtmaktadır.¹⁰⁴ Esere yüzeysel bakıldığı için şerh edenin kimliği gözden kaçmıştır. Halbuki 1. cildin 163. sayfasındaki tahkik girişinin bitiminde eserin 'Abdul'azîz b. Cum'a b. Zeyd el-Mevsilî'ye ait olduğu açıkça belirtilmiştir.

4-Eserde el-Enbârî'ye ait iki eser farklı iki Enbârî'ye nisbet edilmiştir. Halbuki *el-İnsâf ve Nuzhetu'l-Elibbâ* adlı iki eser de aynı kişiye aittir. Ancak iki farklı yazara ait olarak gösterilmiştir. Biri Enbârî olarak, diğeri de İbnu'l-Enbârî olarak zikredilmiştir.¹⁰⁵ el-Enbârî nisbesi ile bilinen iki yazar vardır. Bunlardan birisi Ebu'l Berakât Kemâluddîn 'Âbdurrahmân b. Muhammed b. 'Ubeydillâh el-Enbârî (513-577/1119-1181)'dir. **el-Enbârî** adıyla bilinir. *el-İnsâf fî Mesâil'il-Hilâf ve Nuzhetu'l-Elibbâ* adlı iki eser de bu yazara aittir.¹⁰⁶ Arap nahiv tarihine ışık tutan önemli eserler kaleme almış olan yazar önemli iki kaynak esere sahiptir. el-Enbârî nisbesi ile bilinen diğer yazar ise Ebu'l Berakât Kemâluddîn 'Âbdurrahmân b. Muhammed b. 'Ubeydillâh el-Enbârî (513-577/1119-1181) den yaklaşık 240 yıl önce yaşamış olup Ebu Bekr Muhammed b. el-Kâsım b. Muhammed el-Enbârî (271-328/885-940)'dir. **İbnu'l-Enbârî** diye bilinir. Eserleri arasında *Kitâbu'l-Ezdâd, ez-Zâhir fî Me'ânî Kelimâti'n-Nâs* bulunmaktadır.¹⁰⁷

b-Yazar İsimlerindeki Problemler

1-Eserde, Sîbeveyh adı bütün dipnotlarda ve bibliyografyada yanlış yazılmıştır. Bu kelime Arapçada terkipler ve mebnî isimler konusunda örnek verildiği gibi iki kısımdan oluşur. Terkip halinde (terkîb mezcî) birleşik bir isimdir. *Şiir ve Dil* adlı eserde **veyhi** eki sonunda zamir olduğu vehmiyle her yerde **Sîbeveyhî** şeklinde yanlış yazılmıştır.

¹⁰³ Bkz. Gürkan, a.g.e., 238-242, 273.

¹⁰⁴ Şârih ve şerhi ile ilgili tahkik girişindeki bilgiler için bkz. el-Mevsilî, 'Abdulazîz b. Cum'a, *Şerhu Elfiyyeti İbni Mu'tî*, Tahkîk: 'Alî Mûsâ eş-Şûmelî, Riyâd, 1985, I, 93-150.

¹⁰⁵ Krş. Gürkan, a.g.e., 264, 267.

¹⁰⁶ Bkz. Hulusi Kılıç, "Enbârî, Kemâluddîn", *TDVİA*, İstanbul, 1995, XI; 172.

¹⁰⁷ Bkz. Emin Işık, "İbnu'l-Enbârî, Ebû Bekir", *TDVİA*, İstanbul, 2000, XXI, 24-26.

2-Dipnotlarda ve bibliyografyada eser ve yazar isimlerindeki “el-” takıları çoğu zaman korunurken bazen ihmale uğramıştır. Dolayısıyla “el-” takısının yazılması konusunda bir bütünlük gözetilmemiştir. Belirlilik takısının olması gerekirken ihmal edildiği birkaç örnek: el-Merzubânî, el-Muveşşah, el-‘Akkâd, el-Buhârî isimleridir.¹⁰⁸

Bazı eserlerde kolay telaffuz edilmesi için yazar isimlerinin, kullanılan dilin fonetiğine uygun bir şekle getirilerek basitleştirildiği görülmektedir. Ancak, böyle bir tercihte bulunulduğu takdirde girişte veya önsözde söz konusu yöntemin açıklanması ve ilkeli davranılması gerekmektedir.

3-Arapça aslında şedde olması gereken kelimelerde bazı ihmaller bulunmaktadır: İbnul Mu‘tezz, Abdulhayy, Sukkeriyye kelimelerinde şedde olması gerekirken ihmal edilerek şeddesiz,¹⁰⁹ Ebu’l-‘Atâhiye şeddeli olmadığı halde Ebu’l-‘Atâhiyye şeklinde şeddeli yazılmıştır.¹¹⁰ Elfiyye ve lâmiyye gibi bazı kelimeler bazen şeddeli, bazen şeddesiz yazılmış olup yazımlarında bir birlik bulunmamaktadır.

Eser başlıkları ve yazar isimleriyle ilgili hataların bir kısmının isim tamlaması-sıfat tamlamasının ayırt edilmesi problemi veya eser başlıklarında yer alan atıfların yanlış okunmasıyla ilgili olduğu görülmektedir. Kitabın bütünlüğü içinde şeddelerin gösterimi ve belirlilik (el-) takısının belirtilmesi hususunda sistematik davranılmadığı gözlemlenmektedir. Eserin sonuna bir sayfalık yanlış-doğru cetveli eklenmesine rağmen bu cetvelde söz konusu hatalara işaret edilmemiştir. Yanlış-doğru cetvelinde dizindeki kelimelerin bulunduğu sayfa rakamları için iki sayfa geriye gidilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ancak iki sayfa geriye gidildiğinde de çoğunlukla dizindeki kelime bulunamamaktadır.

V-Eserin Arapça Öğretimiyle İlgisi

Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı) başlıklı eserde “Arap Şiiri ve Arapça Öğretimi” şeklinde bir bölüm¹¹¹ açılmıştır. Ancak bu bölümde Arap Dili’nin Araplara mı, yabancılara mı, hangi seviyede öğretiminin ele alınmakta olduğu belirlenmemiştir. Hangi dil becerilerinin öğretimi için şiir kullanılacaktır? Gramer öğretimi mi, yoksa konuşma, yazma, okuma mı? Arap şiiri ile öğretim hangi yaşlara yöneliktir? Sorgulanan hususlarda hiç bir açıklama getirilmemiştir. Çünkü bölüm içindeki bilgiler dil öğretimiyle ilgili değildir. Klasik Arapça’da

¹⁰⁸ Gürkan, a.g.e., 80, 101, 168.

¹⁰⁹ Gürkan, a.g.e., 81, 92, 85, 236.

¹¹⁰ Gürkan, a.g.e., 84, 85.

¹¹¹ Bkz. Gürkan, a.g.e., 183-252.

dilcilerin hangi konularda şiir yazdıkları ve bunlarla ilgili örnekler sıralanmıştır. Bu bölümle ilgili değerlendirmelerimiz aşağıda zikredilmektedir:

1-“Arap Şiiri ve Arapça Öğretimi” başlıklı bölümde didaktik manzumelerin tarihçesi anlatıldıktan sonra Arap harflerini konu edinen şiirler, Arapça kelimelerle alakalı şiirler, nahivle ilgili şiirler ve bilmece türü şiirler nakledilmiştir.¹¹² Bu şiirler ve şiirlerin ele aldığı konuların Arapça öğretimi bölümünde zikredilmesinin Arapça öğretimine bir katkısı bulunmamaktadır. Eğer Arapça öğretmek amacıyla lisans düzeyinde birtakım klasik şiirler kullanılmışsa veya bu hususla ilgili bir araştırma yapıldıysa bu şiirlerin neden seçildiği ve öğrencinin şiirle Arapça öğretiminden ne ölçüde yararlandığı konuları ele alınabilirdi.

2-Araplara telaffuz öğretimi ile ilgili bir araştırmadan söz edilmektedir.¹¹³ Bu, Arapça'nın ana dil öğretimi ile ilgili bir araştırmadır. Kanaatimizce kitapta konu edilmesi gereken ana dili Arapça olmayanlara Arapça öğretmek olmalıdır. Çünkü biz Araplara değil, Arapça'yı yabancı dil olarak öğrenenlere Arapça öğretmekteyiz.

3-Çocukların oyun, müzik ve şiirden hoşlandığından bahsedilmektedir.¹¹⁴ Arapça öğretimi hususunda kitapta problem edilen şey; çocuklara şiirle öğretim midir? Öyleyse elfiyyelerden neden uzunca bahsedilmiştir? Değilse, çocukların şiirle eğitiminden neden bahsediliyor? Ayrıca elfiyyelerin eğitim tarihinde yer aldığı bilgisi verilirken¹¹⁵ elfiyyelerin yabancılara gramer öğretimi problemini çözmek için yazılıp yazılmadığı sorgulanmalıydı.

4-Arapça öğretiminde şiirin kullanılabilceği iddia edilmektedir. Şu halde dördüncü bölümde ele alınması gereken husus hangi seviyede, hangi yöntemlerle şiirin öğretilceği konusu olması gerekirken şiir örnekleriyle doldurulmuştur. Bu iddia öne sürülürken okul öncesi eğitim, ilköğretim, lise veya lisans öğreniminin hangisi düşünülmektedir? Arapça bilgi düzeyi çok iyi insanların bile anlamakta zorlandıkları klasik şiirlerin Arapça öğretiminde kullanılması zordur. İçinde gramere aykırı unsurlar içeren, bugün pek çoğu günümüzde kullanılmayan veya anlam değişimine uğrayan kelimeler ihtiva eden klasik şiirleri Arapça öğretiminde kullanmak akılcı bir yol mudur?

¹¹² Gürkan, a.g.e., 188-251.

¹¹³ Gürkan, a.g.e., 185.

¹¹⁴ Gürkan, a.g.e., 188.

¹¹⁵ Gürkan, a.g.e., 187.

Eserde dilin tesbiti aşamasında temel olan Arap şiirlerinin öğretim amaçlı dil derslerinde kullanılabilmesine işaret edilmektedir.¹¹⁶ Klasik Arap şiirinin istihsad edilen örnekleri öğretim için kanaatimizce uygun değildir. Çünkü nesre göre daha zor anlaşılabilir, Arapların bile şerhler yazarak kavramaya çalıştığı şiirler nasıl öğretim amaçlı kullanılır? Zira bu Arapların bile karşı çıktıkları bir husustur. Bunlardan birisi de Ahmed Emin'dir.

Ahmed Emin¹¹⁷ klasik Arap şiirinin sadece Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde okuyan öğrencilere okutulması gerektiği, onun dışında Arap Dili ve Edebiyatı alanında uzmanlık gerektirmeyen alanlarda eğitim alan insanlara Câhiliye şiiri gibi zor anlaşılabilir şiirleri öğretmenin vakit kaybı olduğu görüşündedir.¹¹⁸ Emin mesela; lise eğitimi için Câhiliye dönemine ait şiirlerin okutulmasının gereksiz olduğunu düşünür. Ahmed Emin düzeyinde bir Arap yazar Arap öğrenciler için Câhiliye şiirinin veya klasik Arap şiirinin okutulmamasını öngörmekteyken klasik Arap şiirinin ana dili Arapça olmayan öğrencilere dil öğretiminde kullanılması hangi gerekçelerle savunulmaktadır? Eserde bu sorulara cevap bulunmamaktadır.

5-Eserde gramer kurallarını kolaylaştırmak ve kısa sürede öğretmek için manzum hale getirilmesinden bahsedilmektedir.¹¹⁹ Acaba Arapça'yı yabancı dil olarak öğrenenlere bu yöntem bugün ne kadar kolaylık sağlar?

6-Eserde "Ancak veciz ve kısa olsun diye telif edilen bu eserler (yani elfiyyeler) kısa olmakla öğrenciye avantaj sağlamasına karşın veciz olmasının getirdiği kapalılık nedeniyle bazı yeni problemlere yol açmıştır. Bu eserler daha sonra yeniden şerh edilmek ve açıklanmak zorunda kalmıştır."¹²⁰ ifadeleri ile elfiyyelerin dil öğretimi konusunda pratiklik veya zamandan kazanç sağlamayacağı, Arapların bile şerhe ihtiyaç duyduğu söylenirken bunların hangi öğretimde ve hangi öğretim yöntemleriyle kullanılabilceği belirtilmemiştir.

¹¹⁶ Gürkan, a.g.e., 185.

¹¹⁷ Kahire'deki Arap Dil Akademisinin üyesi olan Ahmed Emîn bu kurumun birçok komisyonunda görev yapmıştır. Görev yaptığı komisyonlar arasında edebiyat komisyonu, modern kelimeler komisyonu, mu'cemul-vasît komisyonu ve dille ilgili olan usûl komisyonu bulunmaktadır. Bu akademideki faaliyetleri çerçevesinde Arap dilinin problemlerinin çözümü hususunda akademiye bazı öneriler sunmuştur. Bkz. Mehdî 'Allâm, *el-Mecma'ıyyûn fî Hamsîne 'Amen*, 31-32.

Bu önerilerle ilgili geniş bilgi için bkz. Mustafa eş-Şihâbî, "Muşkilâtü'l-'Arabiyye ve İktirâhu'l-Merhûm Ahmed Emîn", *Mecelletu Mecme'i'l-Lugatil-'Arabiyye bi Dimeşk*, XXXIX, sayı. 4, 529-549.

¹¹⁸ Bkz. Ahmed Emîn, *Feyzu'l-Hâtir*, Kahire, 1952, II, 252-253.

¹¹⁹ Gürkan, a.g.e., 192.

¹²⁰ Gürkan, a.g.e., 240.

Ayrıca elfiyyeler Arapça'yı yabancı dil olarak öğrenenlere yönelik eserler değildir. Bu da önemli ve üzerinde durulması gereken bir husustur.

7-İbn Mâlik'in elfiyyesiyle ilgili olarak "Nahiv ve sarf konularını içeren manzume çok basit olmayıp gramer konusunda belli bir seviyeye gelmiş olanın okuyabileceği ve okuduktan sonra da neredeyse bu ilmin sonuna gelmesini sağlayacak seviyededir"¹²¹ cümlesi bunların lisans öğretimi düzeyinde kullanılamayacağını göstermektedir.

8- "Arap Şiiri ve Arapça Öğretimi" bölümünde "Arapça kelimelerle ilgili manzum şiirler başlığı açılmış ve burada on bir sayfa boyunca¹²² müzekker-müennes isimlerle ilgili şiirlere yer verilmiştir. Ayrıca çoğulların müennes olduğuna dair bir beyit eklenmiştir.¹²³ Ancak bunların "Arap Şiiri ve Arapça Öğretimi" bölüm başlığıyla ilgisiz olduğu ortadadır. Sadece müzekker-müennes isimlerle ilgili şiirler aktarılmıştır. Bu şiirler müennesleri öğretmek için öğrencilere ezberletilecek midir?

9-"Arap Şiiri ve Arapça Öğretimi" bölümünde Arapça kelimelerdeki ض ve ط harfleriyle ilgili çok ayrıntı sayılabilecek bir hususu konu edinen şiirden bir parça aktarılmıştır.¹²⁴ Bu hangi öğrenciye hangi dil konusunu öğretmek için kullanılacaktır? Ayrıca bu meseleyle ilgili yazılmış birçok başka eserler de bulunmaktadır.¹²⁵ O halde bu şiir neden aktarılmıştır?

10-Arap dili öğretiminde şiirin kullanımından bahsederken Kahire Arap Dil Akademisinin Arap gramerinin kolaylaştırılması çabalarından söz edilmesi gerekirdi. Hatta akademi **Teysirun-Nahv** komisyonu kurmuştur. Bu komisyona sunulan önerilerde Arap dilinin öğretimini kolaylaştırmak için klasik Arap şiirinin kullanılması öngörülmemiştir. Kahire Arap Dil Akademisinin bir üyesi olan Ahmed Emin'in klasik Arap şiirinin öğretimde kullanılması ile ilgili görüşüne daha önce değinilmişti.

11-Eserde sözü edilen didaktik şiirlerin günümüzde Türkiye'de Arapça öğretiminde kullanılıp kullanılmadığı, kullanılıyorsa hangi boyutta, hangi seviyede kullanıldığı, bunun uygun olup olmadığı tartışılmalıydı. Kanaatimizce Araplar için yazılan, Arapça'yı yabancı dil olarak öğrenenlere yönelik olmayan

¹²¹ Gürkan, a.g.e., 245.

¹²² Gürkan, a.g.e., 199-210.

¹²³ Gürkan, a.g.e., 206.

¹²⁴ Gürkan, a.g.e., 210-211.

¹²⁵ İsmail b. Abbâd, İbnu'l-Enbârî, el-Harrânî ve el-Mevsilî'nin bu konuyla ilgili eserleri vardır. Bkz.

<http://www.neelwafurat.com/locate.aspx?search=title&entry=%c8%ed%e4%20%c7%e1%d9%c7&Mode=1>, erişim tarihi: 30-5-2008.

bu manzumeler Araplar tarafından şerhe ihtiyaç duyduğuna göre Arap olmayanlara dil öğretiminde kolaylık sağlayamaz.

12-Nahivle ilgili manzum şiirler başlığı altında “zunburiyye meselesi”nden bahsedilmekte, ancak tartışmanın seyri ve onunla ilgili bir şiir aktarılıp geçilmektedir.¹²⁶ Söz konusu şiirlerin “Arapça öğretimi” ile ilgili bölümde zikredilmesi de gereksiz bilgi aktarımı olarak nitelenebilir.

13-“Arap Şiiri ve Arapça Öğretimi” bölümünün sonunda elfiyye vb. “gramerle ilgili manzumelerin birçok dağınık bilgiyi topladığı için öğrenciye kolaylık sağladığı” ifade edilmiştir. Alt paragrafta tam zıt bir görüş olan “bu manzumelerin kolaylık değil, zorluk ve bıkkınlık verdiği” söylenmektedir. Halbuki “böyle bir zorluk ve sıkıntı olmakla birlikte bazı manzumelerin asırlar boyu medreselerde okutulduğu” şeklindeki tarihi bilgi aktarılarak konunun özüne dair bir görüş ortaya konmamaktadır. Elfiyye benzeri şiirlerin yıllarca medreselerde okutulmuş olması bugün onların modern dil öğretiminde kullanılmasını gerekli kılmaz.

14-“Arap Şiiri ve Arapça Öğretimi” bölümünün sonuç kısmında bilinen tarihi tespitlerin dışında Arapça öğretiminde şiirin kullanımına dair veya hangi yöntemlerle öğretileceğine dair bir öneri bulunmamaktadır. Sadece “Bugün de dil sınıflarında okuma dinleme konuşma ve yazma becerileri için kullanılabilen şiir metinlerinden veya şarkılardan yararlanma yolları aranmaktadır”¹²⁷ şeklinde edilgen yapı bir cümle yer almaktadır. Kimin, hangi aşamadaki öğrenenler için, nasıl bir yol aradığı belli değildir. Bu meçhul sonuca ulaşmak için böyle bir bölüm ihdas etmeye ihtiyaç yoktur. Çünkü içerik, bölüm başlığıyla uyumlu değildir.

Kanaatimizce şiirin yabancılara Arapça öğretiminde kullanımına etkisini ölçmek ancak deney ve kontrol grupları olmak üzere iki denek grup oluşturularak elde edilebilirdi. Bir gruba şiirlerin ağırlıklı kullanıldığı bir yöntem, diğer gruba ise hiç şiir kullanmadan öğreten bir metot uygulanmalıydı. Alınan sonuçlar Arapça öğretiminde şiir kullanımının ne kadar etkisi olduğunu gösterebilirdi. Yoksa “Arapça öğretiminde şiirden yararlanma yolları aranmaktadır” şeklinde bir sonuca ulaşmak Arapça öğretimine herhangi bir katkı sağlamayacaktır.

¹²⁶ Gürkan, a.g.e., 229-231.

¹²⁷ Gürkan, a.g.e., 252.

VI-Eserin Planına Dair Mülâhazalar

Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı) başlıklı eser bir karşılaştırmalı edebiyat çalışması değildir. Buna rağmen Batı veya Türk edebiyatından zaman zaman bazı bilgiler veya örnekler verilmektedir. Şayet karşılaştırmalı edebiyat çalışması olsaydı, mesela Arap Edebiyatı ve Türk Edebiyatı arasında veya Arap Edebiyatı ve Fransız Edebiyatı arasında bir karşılaştırmanın yapıldığı mukayeseli bir çalışmada bunlara yer verilmesi uygun olabilirdi. Böyle bir durumda ise her konuyla ilgili mukayeseler yapılması gerekirdi. Ancak Batı veya Türk edebiyatıyla ilgili bilgileri veya örnekleri aktarmak yalnızca sayfa veya dipnot sayısını artırmayı sağlamaktadır.

Mesela; eserde “şiirde yan anlamların temel anlamlardan daha çok kullanıldığından” bahseden paragraftan sonra Türk şiirinden Hatçem örneği verilmiş ve ardından Arap şiirinde çok kullanılan kadın adlarından söz edilmiştir. Sonra şiirdeki yan anlamla hiç bir ilişkisi olmayan terhîm konusuna geçiş yapılmıştır.¹²⁸ Oraya geçiş sağlamak için de Türk şiirinden örnek zikredilmiştir. Terhîm biçimsel bir konudur ve anlamla ilgisi yoktur. Başlık “Arapça ve Şiir Dili” olup Türk edebiyatından da örnekler verilmiştir. Şayet Türk dili ve Arap dili arasında mukayeseli bir çalışma yapılmış olsaydı Türk şiirinden örnekler zikredilebilirdi. Ancak mukayeseli bir çalışma olmadığı halde Türk şiiriyle ilgili (veya bazen Alman veya İngiliz şiiriyle ilgili) bir eserde bilgi bulduysa nakletme yoluna gidilmiştir.

Nahivle ilgili şiirler başlığı altında sözlük bilimcilerle ilgili birtakım şiirler de zikredilmiş,¹²⁹ sonra sözlük bilimcilerle ilgili şiirler diye iki sayfalık yeni bir başlık açılmıştır.¹³⁰ el-Cevherî, el-Firuzâbâdî ve İbn Dureyd’in sözlükleri ile ilgili şiirler nahivle ilgili şiirler bölümünde aktarılmıştır. Bunlar sözlük bilimci oldukları halde neden nahivcilerle ilgili kısımda zikredilmiştir. Ayrıca bu şiirlerin “Arap Şiiri ve Arapça Öğretimi” bölümünde zikredilmesindeki amaç nedir?

Eserde sonuç başlığı altında yer alan cümleler çoğunlukla bölüm içinde aktarılan bilgileri özetler mahiyettedir. Çoğunlukla bilgilerin özeti biçiminde gözüken, orijinal bir yaklaşım, yeni bir açılım ortaya koymayan cümleler kaynaklardan nakledilen bilgileri özetlemektedir.

Örneğin; *Şiir ve Dil* adlı eserin birinci bölümünün sonunda değerlendirme adına zikredilen cümleler önceden aktarılan bilgilerin özeti: “Demek ki şiir dili normal dilden **farklı** bazı kullanım özellikleri taşımaktadır.

¹²⁸ Bkz. Gürkan, a.g.e., 105-106.

¹²⁹ Gürkan, a.g.e., 128-130.

¹³⁰ Gürkan, a.g.e., 131-133.

Şiir dilinin **farklı** bir dil kodu olduğunu ifade edebilecek niteliklerini ise, düz metinlerden **farklı** bir musikiye sahip olması, dil dizgelerinin öğeleri arasında kurduğu özel bir bağlantı ve tertip, **farklı** ve kural dışı kullanımlar, yaygın anlamları dışında kullanılan, alışılmamış veya günlük dilde yer alan kelimeler, kelimelere **farklı** bir içerik ve geniş bir anlam yelpazesi kazandırması, daha çok paradoks, ima ve sembolizm içermesi, şiirin amacından kaynaklanan, salt iletişim değil, heyecan verme ve etkilemeye yönelik alışılmışın dışında bir takdim üslubuna sahip olması şeklinde özetlemek mümkündür.”¹³¹ Zaten özet olduğunu paragrafın sonunda yazarın kendisi de açıkça ifade etmektedir.

“Arap Şiiri ve Arapça Öğretimi” başlıklı bölümün sonuç cümlelerinde ise bilinen tarihi tesbitlerin dışına çıkan, dil öğretimine katkı sağlayabilecek orijinal bir öneri veya yorum bulunmamaktadır: “Farklı amaçlarla kullanılabilen veya kendisinden istifade edilebilen edebi ürünler dil öğretimi amacıyla da kullanılmıştır. Arap şiiri de tarihte hadis, fıkıh gibi dini ilimlerin yanı sıra tarih ve dil gibi alanlarda da kullanılmıştır. Şiirin Arap dili ve gramerinin öğretimindeki rolü ise büyük olmuştur. Özellikle elfiyye adıyla bilinen manzumeler yanında kısa şiirlerle Arap grameri öğretilmeye çalışılmıştır. Bugün de dil sınıflarında okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerileri için kullanılabilen şiir metinlerinden veya şarkılardan yararlanma yolları aranmaktadır.

Arap edebiyatında manzum dil öğretimi geleneğinin asıl amacı öğretimde çabukluk sağlamak ve ezberlenebilir ders materyali oluşturmaktır. Bu amaçla hazırlanan manzumelerden İbn Muti’ye ait olan “elfiyye” ilk eser olup onu takip eden İbn Malik’in “elfiyye”si daha çok itibar görmüştür. Öyle ki İbn Malik’in “elfiyye”si asırlar boyu medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur. Bu ikisine ilave olarak el-Asari’nin “*Lamiyye fi’n-Nahv*” ve “*Kitabu’l-Gulam*” adlı eserlerini zikretmek gerekir. Bunların dışında özellikle kelimelerin müennesliğine dair manzumeler ile çeşitli edatlar hakkındaki kısa şiirler, maksur ve memdud isimlerle ilgili olanlar göze çarpmaktadır.”¹³²

Sonuç

Bilimsel bir eserde çalışmanın odak noktası sayılabilecek bir gerekçe ortaya konulduktan sonra geçmişte yapılan çalışmaların ışığı altında geçmişin bilgi birikimine eklenecek katkılar bulunmalıdır. Şayet eser geçmişe katkıda bulunmuyorsa bir derleme çalışması olarak nitelendirilebilir. Bir eserde tam olarak incelenemeyen, yüzeysel ele alınan, araştırmanın sınırlarını aştığı için

¹³¹ Gürkan, a.g.e., 71-72.

¹³² Gürkan, a.g.e., 252.

kısaca değinilen, bu yüzden sonraki araştırmacılara kapı açan bazı konular bulunabilir. Ancak akademik bir çalışmanın daha sonraki araştırmacılara en azından yöntem bakımından sağlayacağı bir kısım katkılarının bulunması gerekir. Aksi takdirde yapılan çalışma geçmişte söylenenlerin tekrarı niteliğindedir ve orijinallik taşımaz. Kısacası orijinallik iddiası olan bir eserde geçmişte yapılanlardan hareketle yeni ve orijinal sonuçların ortaya konulması beklenir.

Şiir ve Dil (Arap Edebiyatı) başlıklı eser akademik bir çalışmada bulunması gereken kriterler bağlamında biçim ve içerik bakımından incelendiğinde ele alınan konuların derinlemesine araştırılmadığı, bazı konulara ansiklopedik düzeyde değinildiği ve yeterli bilgiler içermediği, çok fazla başlıklar açılıp o başlıklarla ilgili elde edilen malzemenin hepsini nakletme çabası içine girildiği görülmektedir. Bölüm sonlarında kaynaklardan aktarılan bilgilerin sonuç adı altında özetlendiği, yeni bir yorum, yeni bir açılım ortaya konulmadığı belirlenmiştir. Eserde kullanılan kaynaklar nicelik açısından fazla gözükmeyle birlikte birincil kaynaklardan yararlanma hususunda özenli bir tavır sergilenmemiştir. Arap Dili ve Edebiyatı alanına yönelik eser ve yazar isimlerinde tespit edilen hatalar ise yazarın literatüre ilişkin bilgi eksikliğini ele vermektedir.

Eserde yer alan şiir çevirilerinde bilimsel bir kitap yazan yazardan beklenmeyecek hatalar dikkat çekmektedir. Söz konusu hatalar yazarın klasik Arap şiir kültürüne gerektiği kadar aşina olmadığı izlenimi uyandırmaktadır. Sözlüklere dayanılarak yapılan çevirilerde hem Arapça cümle yapısına ilişkin hatalar hem de Arap şiir kültürüyle ilgili eksiklikler görülmektedir. Arap Edebiyatında **Şiir ve Dil** ilişkisini inceleme amacıyla yazılan bir eserde şiir çevirilerinin ne denli önemli olduğu da vurgulanması gereken bir husustur. Zira eserde sık sık şiir dilinin özellikleri, ayrıcalıkları, nesir diline göre farklılıklarından söz edilmekte, ancak bütün bunlar şiir çevirilerinde yazar tarafından ihmal edilmektedir.

Eserde yer alan “*Arapça Öğretimi ve Şiir*” başlıklı bölümde Arapça’nın şiirle öğretimi konusunda metoda veya uygulamaya yönelik bir öneri veya katkı bulunmamaktadır. Arapça’nın ana dil olarak mı, yabancı dil olarak mı öğretileceği veya hangi yaş grubuna öğretileceği problemi belirlenmemiştir. Aslında “*Arapça Öğretimi ve Şiir*” başlıklı bölümde Arapça öğretimi ve şiirle ilişkili problem niteliği taşıyan bir husus ortaya konulmamıştır. Bölümün, kitabın eğitimle ilişkilendirilmesi amacıyla ihdas edildiği gözlemlenmektedir. Bölüm içinde aktarılan bilgilerin Arapça eğitimiyle ilgili olmayışı da bu kanyı desteklemektedir.

Kitabın başlığından hareketle böyle bir çalışmada şiir-zaruret ilişkisi, zaruret olgusunun Arap gramer tarihindeki yeri ve dil ekollerinin oluşumuna etkisi gibi konuların en ince ayrıntısına kadar ele alınması gerekirdi. Ancak bu konular Arapça eserlerde konuyla ilgili verilen bilgilerin özetlenmesi biçiminde aktarılmaktadır. Eserin Arap Dili ve Edebiyatı alanını tanımayan insanlara bazı hususlarda fikir vermesi mümkündür. Ancak Arap Dili ve Edebiyatı alanında sistematik ve bilimsel temellere dayalı lisans eğitimi almış biri için yeni ve orijinal bilgiler ihtiva etmediği tespit edilmiştir. Bütün bu değerlendirmeler işığında *şiir ve Dil (Arap Edebiyatı)* başlıklı eser, akademik bir eserde aranan kriterler açısından eksiklikler barındıran bir derleme çalışması olarak nitelendirilebilir.